

Stanowisko Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego
dotyczące założeń kierunkowych prac
Zespołu problemowego ds. rodzicielstwa i faktycznej pieczy nad dziećmi
w zakresie zmiany przepisów o imieniu i nazwisku dziecka

1. Uwagi wstępne

Komisja Kodyfikacyjna Prawa Rodzinnego, realizując swoje zadanie polegające na analizie, ocenie oraz projektowaniu nowoczesnych rozwiązań prawnych zapewniających pełną ochronę praw dziecka, uznaje za konieczne zajęcie stanowiska w sprawie zasadności zmiany wybranych przepisów określających zasady kształtowania nazwiska oraz imienia dziecka. Celem tych działań powinno być wzmocnienie podmiotowego traktowania dziecka, zwiększenie równouprawnienia rodziców dziecka w procesie zmiany jego imienia lub nazwiska, a także ujednolicenie procedury kształtowania nazwiska dziecka bez względu na okoliczność pozostawania lub niepozostawania przez rodziców dziecka w związku małżeńskim.

Projektując nowe rozwiązania należy uwzględnić obowiązujący w Polsce konstytucyjny oraz konwencyjny standard ochrony praw dziecka, który z jednej strony obliguje do jak najpełniejszej ochrony prawa dziecka do bycia wysłuchanym (zob. art. 72 ust. 3 Konstytucji RP, art. 12 ust. 1 i ust. 2 Konwencji o prawach dziecka), a z drugiej zobowiązuje do ochrony tożsamości dziecka (art. 8 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka). Obie te gwarancje mają kluczowe znaczenie dla prawidłowego ukształtowania procedury zmiany takich elementów stanu cywilnego dziecka jak imię lub nazwisko. Jednocześnie należy mieć na względzie dorobek nauk społecznych w tym zakresie.

2. Szczegółowe propozycje zmian

Zasadne jest wprowadzenie możliwości zmiany złożonych wcześniej przez rodziców (przy uznaniu ojcostwa) oświadczeń o nazwisku dziecka, przy sporządzaniu aktu urodzenia tego dziecka, na wzór rozwiązania, które znajduje zastosowanie wyłącznie do rodziców będących małżonkami. Zgodnie z art. 88 § 3 KRO, przy sporządzeniu aktu urodzenia pierwszego wspólnego dziecka małżonkowie mogą złożyć przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego zgodne oświadczenia o zmianie wskazanego przez nich nazwiska dziecka albo oświadczenia, o których mowa w art. 88 § 1 KRO, jeżeli nazwisko dziecka nie zostało przez nich wskazane. W obowiązującym stanie prawnym analogiczne uprawnienie nie przysługuje rodzicom, którzy nie pozostają w związku małżeńskim, a wraz z uznaniem ojcostwa składają oświadczenia o nazwisku dziecka przed jego urodzeniem (art. 75 § 1 KRO czy art. 75¹ KRO). W takich sytuacjach sporządzenie aktu urodzenia dziecka następuje często kilka lub nawet kilkanaście miesięcy po złożeniu pierwotnych oświadczeń w sprawie nazwiska dziecka. Upływ tak długiego okresu może niekiedy powodować wystąpienie okoliczności uzasadniających zmianę tego oświadczenia w chwili sporządzania dla dziecka aktu urodzenia. Brak takiego uprawnienia nie znajduje uzasadnienia i wymaga zmiany. Tego typu unormowanie może zostać przewidziane w art. 89 KRO i być wzorowane na art. 88 § 3 KRO. Powinno ono przewidywać,

że przy sporządzeniu aktu urodzenia pierwszego wspólnego dziecka rodzice mogą złożyć przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego zgodne oświadczenia o zmianie wskazanego przez nich nazwiska dziecka albo oświadczenia, o których mowa w art. 89 § 1 KRO, jeżeli nazwisko dziecka nie zostało przez nich wskazane. Wprowadzenie takiego rozwiązania będzie powodowało konieczność zmiany właściwych przepisów prawa o aktach stanu cywilnego (PrASC), regulujących protokolowanie oświadczeń rodziców dotyczących nazwiska dziecka (m.in. art. 33 PrASC oraz art. 68 PrASC).

Konieczna jest modyfikacja reguł nadawania nazwiska dziecku przy sądowym ustaleniu ojcostwa (art. 89 KRO). Zgodnie z art. 89 § 2 KRO, w razie sądowego ustalenia ojcostwa sąd nadaje dziecku nazwisko w wyroku ustalającym ojcostwo, stosując odpowiednio przepisy art. 89 § 1 KRO. Oznacza to między innymi, że w braku porozumienia między matką i ojcem co do nazwiska dziecka, dziecko nosi (zgodnie z art. 89 § 1 zdanie trzecie KRO) nazwisko dwuczłonowe, składające się z nazwiska matki i dołączonego do niego nazwiska ojca. Reguła ta znajduje zastosowanie również, gdy domniemany ojciec nie bierze udziału w sprawie o ustalenie ojcostwa, nie jest zainteresowany kwestią nazwiska dziecka, nie zamierza zajmować się dzieckiem po ustaleniu ojcostwa lub zachodzą okoliczności, które przemawiają za tym, że takie ukształtowanie nazwiska dziecka nie będzie zgodne z jego dobrem. Z uwagi na obowiązujące brzmienie przepisów sąd orzekający o ustaleniu pochodzenia dziecka nie może odstąpić od zasady nazwiska dwuczłonowego. Stan ten należy ocenić krytycznie. Artykuł 89 KRO powinien być zmieniony w ten sposób, że we wszystkich sytuacjach, gdy domniemany ojciec dziecka nie bierze efektywnego udziału w sprawie o ustalenie ojcostwa (np. gdy jego miejsce pobytu nie jest znane, nie zajął stanowiska co do zmiany nazwiska dziecka), jak również, gdy w wyroku ustalającym ojcostwo zostaje on pozbawiony władzy rodzicielskiej, sąd powinien mieć możliwość (choć nie obowiązek) nadania dziecku na wniosek matki dziecka nazwiska, które nosi jego matka.

Zasadne jest uchylenie art. 90 KRO, który reguluje zasady zmiany nazwiska dziecka w razie zawarcia przez jedno z jego rodziców małżeństwa z osobą, która nie jest rodzicem dziecka. Przepis ten rodzi wiele bardzo poważnych zastrzeżeń, które szeroko zostały opisane w literaturze prawniczej, jak również zgłaszane są przez kierowników urzędu stanu cywilnego. Na skutek tego przepisu rodzic dziecka, zawierając małżeństwo z inną osobą niż drugi rodzic dziecka, może doprowadzić do zmiany nazwiska dziecka bez zgody drugiego rodzica, jeśli drugi rodzic wcześniej zgodził się, aby dziecko nosiło wyłącznie nazwisko pierwszego rodzica (np. w ramach porozumienia). Taka zmiana nazwiska dziecka przez jednego z rodziców po zawarciu przez niego małżeństwa jest możliwa również, gdy rodzice nie doszli do porozumienia co do nazwiska dziecka i w konsekwencji z mocy prawa (a nie zgodnych oświadczeń rodziców), dziecko nosi nazwisko powstałe przez połączenie nazwiska jednego rodzica z nazwiskiem drugiego rodzica dziecka. Problematyczne jest przy tym to, że kierownik urzędu stanu cywilnego nie zawsze dysponuje danymi pozwalającymi ustalić, czy spełnione są przesłanki zastosowania art. 90 § 2 KRO w sytuacji, gdy sąd w wyroku ustalającym ojcostwo orzekł o dwuczłonym nazwisku dziecka. Sąd nie ma bowiem obowiązku wskazywania w sentencji tego wyroku (a może być to też pominięte w protokole rozprawy), czy dziecku nadano nazwisko dwuczłonowe z uwagi na to, że rodzice złożyli zgodne oświadczenia w tym zakresie, czy też z tego względu, że w braku porozumienia zastosowano reguły ustawowe. Przepis ten może powodować częste zmiany nazwiska dziecka. Ponadto zmiana nazwiska dziecka zgodnie

z art. 90 KRO może w praktyce wywoływać mylne przekonanie, że małżonek jednego z rodziców, którego nazwisko będzie nosić dziecko, uzyskuje w relacjach z nim określone prawa i obowiązki. Za uchyleniem art. 90 KRO przemawia również to, że w razie zawarcia przez jednego z rodziców małżeństwa z osobą niebędącą rodzicem dziecka, jeżeli przemawiają za tym ważne powody, zmiana nazwiska dziecka może nastąpić w trybie administracyjnym (ustawa o zmianie imienia i nazwiska), który pozwala na bardziej dogłębne rozważenie wpływu tej zmiany na sytuację dziecka.

Modyfikacji wymaga przewidziana w art. 90¹ KRO reguła kształtująca dwuczłonowe nazwisko dziecka. Niezasadnie jest przewidziane w tym przepisie ograniczenie możliwości kształtowania dwuczłonowego nazwiska dziecka wyłącznie w zakresie pierwszych członów nazwisk jego rodziców. Podobne ograniczenia nie występują w razie kształtowania dwuczłonowych nazwisk małżonków (art. 25 § 2 KRO). Zmiana art. 90¹ KRO powinna polegać na umożliwieniu złożenia przez rodziców oświadczenia, które będzie prowadziło do innego (niż opierającego się na pierwszych członach nazwisk podlegających połączeniu) ukształtowania dwuczłonowego nazwiska dziecka.

Zasadne jest również obniżenie dotychczasowej granicy wieku wymagającej uzyskania od dziecka zgody na zmianę jego imienia lub nazwiska (z 13 lat do 10 lat). Dotyczy to regulacji przewidzianych zarówno w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, jak i administracyjnej zmiany imienia lub nazwiska (art. 8 ust. 2 oraz z art. 9 ust. 2 ustawy o zmianie imienia i nazwiska). Za tym kierunkiem zmian przemawiają względy natury prawnej, w tym konieczność ochrony prawa dziecka do bycia wysłuchanym, a tym samym do podmiotowego traktowania w postępowaniu, które go bezpośrednio dotyczy. Za takim rozwiązaniem przemawiają również argumenty pozaprawne (wyniki badań społecznych wskazujących na wytworzenie już przez co najmniej 10-letnie dziecko silnej identyfikacji ze swoim nazwiskiem, a także na zdolność dziecka w tym wieku do podjęcia przemyślanej decyzji). Nowelizacja w tym zakresie powinna być połączona z uporządkowaniem regulacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego przez wprowadzenie jednego przepisu, który w sposób jednolity regulował będzie to zagadnienie dla potrzeb wszystkich sytuacji związanych z wyrażeniem przez dziecko zgody na zmianę nazwiska, zamiast (jak ma to miejsce obecnie) kilku przepisów dotyczących tej kwestii (zob. art. 88 § 4 KRO, art. 89 § 1 KRO, w art. 89 § 2 KRO, a także art. 90 § 1 KRO). Dodatkowo projektowane zmiany powinny objąć nowelizację art. 122 § 3 KRO (poprzez obniżenie z 13 lat do 10 lat wieku, od którego konieczne jest uzyskanie zgody przysposobionego na zmianę jego imienia lub imion).

Warszawa, 12 grudnia 2025 r.

Opracowanie stanowiska: dr Paweł Knut, dr Jakub Pawliczak
(Zespół problemowy KKPR ds. rodzicielstwa i faktycznej pieczy nad dziećmi)